

УДК 330.15; 330.16:330.34

DOI: 10.31732/2663-2209-2020-58-97-102

СТАЛИЙ РОЗВИТОК ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ: ЛОКАЛЬНІ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАТИВНІ АСПЕКТИ

Ляшенко О.М.

д.е.н., професор, ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м. Київ, вул. Табірна, 30-32, 03113, Україна,
тел.: (044)-455-57-07, e-mail.: lom@krok.edu.ua, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7114-4501>

SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS: LOCAL INFORMATION AND COMMUNICATION ASPECTS

Liashenko O.

Doctor of science (Economics), professor, "KROK" University, Kyiv, st. Tabirna, 30-32, 03113, Ukraine,
tel.: (044)-455-57-07, e-mail.: lom@krok.edu.ua, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7114-4501>

Анотація. Сучасною світовою стратегічною тенденцією є становлення динамічної концепції освіти в інтересах сталого розвитку. Освіта є передумовою та водночас пріоритетним засобом досягнення сталого розвитку. Згідно з Порядком денним на XXI століття освіту визнано як процес, за допомогою якого людина і суспільство можуть повністю розкрити свій потенціал, оскільки вона має вирішальне значення для забезпечення формування цінностей і підходів, прищеплення навиків і заохочення поведінки, сумісної зі сталим розвитком. Особлива роль у цьому процесі належить вищій освіті. Сутнісною компонентою сталого розвитку закладів вищої освіти є аксіологічне та когнітивно-поведінкове сприяння задоволенню соціальних, екологічних та економічних інтересів суспільства на основі максимально повного розкриття творчого потенціалу всіх учасників університетської спільноти: студентів, науково-педагогічного складу, обслуговуючого та допоміжного персоналу і менеджменту. Отже, сталий розвиток закладів вищої освіти є безперервним процесом гармонізації взаємодії внутрішніх стейкхолдерів щодо узгодження здійснюваної освітньої та науково-дослідної діяльності з концептуальною тріадою сталого розвитку – соціальна, екологічна, економічна сфери в ендогенній та екзогенній площинах та переходом до стійкого функціонування. Сучасні бізнес-моделі ЗВО мають бути скерованою не на ретрансляцію, а на генерацію нових знань щодо сталого розвитку, та перетворення їх на ціннісний ресурс стійкого функціонування за допомогою відповідного інформаційно-комунікативного супроводу. Протягом понад десятиліття в Україні сформувався певний пласт наукових досліджень, присвячених проблематиці сталого розвитку. Однак, чисельність таких досліджень, присвячених освітній складовій, не є надто потужною. Ще меншою є частка наукових праць, присвячених діяльності ЗВО як суб'єктів сталого розвитку. Відтак, інформаційно-комунікативні аспекти цієї проблематики також наразі не є центром уваги вітчизняних дослідників. Тому наразі одним з каменів спотикання у контексті сталого розвитку ЗВО є коло питань інформаційно-комунікативного характеру.

Ключові слова: сталий розвиток, заклад вищої освіти, інформаційно-комунікативний супровід, цілі, принципи.

Формул: 0, рис.: 0, табл.: 0, бібл: 7

Annotation. The current global strategic trend is the formation of a dynamic concept of education in the interests of sustainable development. Education is a prerequisite and at the same time a priority means of achieving sustainable development. Under the 21st Century Agenda, education is recognized as a process by which individuals and societies can reach their full potential, as it is crucial for ensuring the formation of values and approaches, inculcating skills and encouraging behaviors compatible with sustainable development. A special role in this process belongs to higher education. An essential component of sustainable development of higher education institutions is axiological and cognitive-behavioral assistance to meet the social, environmental and economic interests of society based on the fullest disclosure of creative potential of all members of the university community: students, research and teaching staff, service and support staff and management. Thus, sustainable development of higher education institutions is a continuous process of harmonization of interaction of internal stakeholders to harmonize educational and research activities with the conceptual triad of sustainable development - social, environmental, economic spheres in endogenous and exogenous areas and the transition to sustainable functioning. Modern business models of free economic zones should be aimed not at retransmission, but at generating new knowledge about sustainable development, and turning them into a valuable resource of sustainable operation with the help of appropriate information and communication support. For more than a decade, a certain layer of scientific research devoted to the

issue of sustainable development has been formed in Ukraine. However, the number of such studies on the educational component is not very strong. Even smaller is the share of scientific papers on the activities of universities as subjects of sustainable development. Therefore, the information and communication aspects of this issue are also not currently the focus of domestic researchers. Therefore, currently one of the stumbling blocks in the context of sustainable development of free economic zones is the range of issues of information and communication nature.

Key words: *sustainable development, university, information and communication support, goals, principles.*
Formulas: 0; fig.: 0, tabl.: 0, bibl.: 7

Постановка проблеми. Порядок денний щодо сталого розвитку, з одного боку, визначений доволі чітко, з іншого боку, він постійно трансформується у часовому горизонті та «завойовує» нові сфери. Наразі часовим горизонтом є 2030 року, а доволі новою цариною є сфера вищої освіти. Ключові аспекти цих положень відображені у Education for sustainable development in the framework of the 2030 Agenda for Sustainable Development. Retrieved [1]. Попередні вектори сталого розвитку були вибудовані в такий спосіб, що сфера освіти, а, отже, і, заклади вищої освіти (ЗВО), виконували скоріше сервісну чи допоміжну функцію, проте наразі ЗВО змушені не лише рішуче демонструвати, що студенти набувають знань і навичок, необхідних для сприяння сталому розвитку, але і набувають статусу суб'єктів сталого розвитку та сталого способу життя. Є декілька причин, усю сукупність тезово об'єднала Rebecca Warden: «Університети не можуть бути лідерами у прагненні до сталого розвитку і продовжувати свою діяльність вести як раніше. Однак ЗВО постають перед вибором: або брати ініціативу та вести зміни в таких сферах, як кліматична справедливість, боротьба з бідністю та забезпечення гендерної рівності, або стати простими послідовниками соціальних змін, розпочатих іншими» [2].

Крім того, низка причин щодо поширення ідей сталого розвитку на ЗВО може бути щонайменше зведена до наступних: ключовим завданням освіти у ХХІ столітті є розвиток мислення, орієнтованого на майбутнє; сучасною світовою стратегічною тенденцією є становлення динамічної концепції освіти в інтересах сталого розвитку (ОСР);

зростання конкуренції на глобальних ринках приводить до підвищення потреб країн у постійних інноваціях для

збереження та закріплення позиції лідерства, тому формування інноваційно-спрямованої особистості, здатної до постійної самоосвіти та креативного мислення набуває ваги [3]; розвиток наукоємних сфер економіки потребує модернізації знань та навичок персоналу, що, водночас, перетворює освіту на драйвер соціального розвитку.

Водночас, наразі одним з каменів спотикання у контексті сталого розвитку ЗВО є коло питань інформаційно-комунікативного характеру.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Протягом понад десятиліття в Україні сформувався певний пласт наукових досліджень, присвячених проблематиці сталого розвитку. Однак, чисельність таких досліджень, присвячених освітній складовій, не є надто потужною. Ще меншою є частка наукових праць, присвячених діяльності ЗВО як суб'єктів сталого розвитку. Відтак, інформаційно-комунікативні аспекти цієї проблематики також наразі не є центром уваги вітчизняних дослідників.

Водночас, слід зазначити, що інституційна складова сталого розвитку в Україні визначилася. Зокрема, є Указ Президента України «Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» [4]. В Указі Президента України «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» [5] чітко зазначено, що в Україні підтримуються проголошені резолюцією Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй від 25 вересня 2015 року № 70/1 глобальні цілі сталого розвитку до 2030 року та результати їх адаптації з урахуванням специфіки розвитку України, викладені у Національній доповіді «Цілі сталого розвитку: Україна», забезпечувати дотримання Цілей

сталого розвитку України на період до 2030 року. Тому, з метою забезпечення національних інтересів України щодо сталого розвитку економіки, громадянського суспільства і держави для досягнення зростання рівня та якості життя населення, додержання конституційних прав і свобод людини і громадянина, Указом визначені такі 17 цілей сталого розвитку (ЦСР): подолання бідності; подолання голоду, досягнення продовольчої безпеки, поліпшення харчування і сприяння сталому розвитку сільського господарства; забезпечення здорового способу життя та сприяння благополуччю для всіх у будь-якому віці; забезпечення всеохоплюючої і справедливої якісної освіти та заохочення можливості навчання впродовж усього життя для всіх; забезпечення гендерної рівності, розширення прав і можливостей усіх жінок та дівчат; забезпечення доступності та сталого управління водними ресурсами та санітарією; забезпечення доступу до недорогих, надійних, стійких і сучасних джерел енергії для всіх; сприяння поступальному, всеохоплюючому та сталому економічному зростанню, повній і продуктивній зайнятості та гідній праці для всіх; створення стійкої інфраструктури, сприяння всеохоплюючій і сталій індустріалізації та інноваціям; скорочення нерівності; забезпечення відкритості, безпеки, життєстійкості й екологічної стійкості міст, інших населених пунктів; забезпечення переходу до раціональних моделей споживання і виробництва; вжиття невідкладних заходів щодо боротьби зі зміною клімату та її наслідками; збереження та раціональне використання океанів, морів і морських ресурсів в інтересах сталого розвитку; захист та відновлення екосистем суші та сприяння їх раціональному використанню, раціональне лісокористування, боротьба з опустелюванням, припинення і повернення назад (розвертання) процесу деградації земель та зупинка процесу втрати біорізноманіття; сприяння побудові

миролюбного и відкритого суспільства в інтересах сталого розвитку, забезпечення доступу до правосуддя для всіх і створення ефективних, підзвітних та заснованих на широкій участі інституцій на всіх рівнях; зміцнення засобів здійснення й активізація роботи в рамках глобального партнерства в інтересах сталого розвитку.

ЦСР України на період до 2030 року є орієнтирами для розроблення проектів прогнозних і програмних документів, проектів нормативно-правових актів з метою забезпечення збалансованості економічного, соціального та екологічного вимірів сталого розвитку України.

Водночас, у Національній парадигмі сталого розвитку України, сталий розвиток суспільства розуміється як безперервний навчальний процес, включаючи розширення знань, формування спеціальних навиків, життєвих позицій і цінностей щодо здорового способу життя в гармонії з природою. Це потребує зміщення акцентів від методів, орієнтованих лише на передачу інформації, до ширшого впровадження активних методів навчання, багатостороннього й міждисциплінарного аналізу ситуацій реального життя (позитивного досвіду). Імплементация ОСР відбувається через інтеграцію її тем у всі навчальні дисципліни, а також організацію спеціальних тематичних програм [6]. Окремі комунікативні аспекти сталого розвитку освітніх установ розглянуті в [7].

Формулювання цілей статті. Метою статті є визначення інформаційно-комунікативних аспектів сталого розвитку закладів вищої освіти (ЗВО).

Виклад основного матеріалу дослідження. Сталий розвиток належить до категорії процесів, які є частково, але систематично керованими. Основою керованості є системний підхід та сучасні інформаційні технології, які дозволяють моделювати сценарії розвитку, з високою точністю прогнозувати їх результати та обирати з їх числа найбільш прийнятні. Термін «сталий розвиток» є офіційним українським відповідником англійського

терміну «sustainable development», дослівний переклад якого означає «життєздатний розвиток», а сутнісний – «самопідтримуваний розвиток». У такому контексті іншої царини, ніж царина освіти, як засадничої функції для само підтримки розвитку, не існує.

Сучасною світовою стратегічною тенденцією є становлення динамічної концепції освіти в інтересах сталого розвитку. Освіта є передумовою та водночас пріоритетним засобом досягнення сталого розвитку. Згідно з Порядком денним на XXI століття освіту визнано як процес, за допомогою якого людина і суспільство можуть повністю розкрити свій потенціал, оскільки вона має вирішальне значення для забезпечення формування цінностей і підходів, прищеплення навиків і заохочення поведінки, сумісної зі сталим розвитком. Особлива роль у цьому процесі належить вищій освіті.

Під сталим розвитком (будь-якої) освітньої установи слід розуміти комплексну стратегію розвитку такої установи, яка має на меті накопичення і розвиток її потенціалу, який має відбуватися у взаємодії з соціо-еколого-економічним середовищем, на скеровувати діяльність установи на поетапний перехід до стійкого функціонування. Уточнюючою компонентою такого визначення щодо ЗВО є аксіологічне та когнітивно-поведінкове сприяння задоволенню соціальних, екологічних та економічних інтересів суспільства на основі максимально повного розкриття творчого потенціалу всіх учасників університетської спільноти: студентів, науково-педагогічного складу, обслуговуючого та допоміжного персоналу і менеджменту. Таким чином, сталий розвиток ЗВО є безперервним процесом гармонізації взаємодії внутрішніх стейкхолдерів щодо узгодження здійснюваної освітньої та науково-дослідної діяльності з концептуальною тріадою сталого розвитку – соціальна, екологічна, економічна сфери в ендогенній та екзогенній площинах та переходом до стійкого функціонування.

Сенс стійкого функціонування випливає з «resilience of functioning», тобто еластичне, швидко відновлювальне існування, отже, це передбачає такий спосіб організації діяльності ЗВО, коли взаємодія усіх його підсистем є гармонізованою, ефективною і результативною. Перехід від сталого розвитку до стійкого функціонування ЗВО передбачає наявність відповідної стратегії. Аналіз поточної ситуації показав, що незважаючи на те, що в багатьох ЗВО задеклароване впровадження елементів концепції сталого розвитку, їхня діяльність не є комплексною, а лише скерованою на вирішення точкових проблем.

Гене́за переходу ЗВО від сталого розвитку до стійкого функціонування має спиратися на такі принципи:

- принцип відповідальності перед майбутнім: підготовка фахівців, проведення наукових досліджень і розробка проектів мають бути зорієнтовані на потреби майбутніх поколінь, щонайменше, перелік спеціальностей та тематика досліджень мають бути актуальні у середньостроковій перспективі;
- принцип єдності цілей;
- принцип комплексності: все прийняті рішення повинні носити системний і комплексний характер тобто при плануванні діяльності обов'язково повинні враховуватися короткострокові і віддалені наслідки тих чи інших рішень;
- принцип екологічної свідомості та екологізації усіх сфер діяльності;
- принцип рівності: всі напрямки навчання та проведення досліджень однаково значущі;
- принцип партнерства: всі зацікавлені сторони рівною мірою можуть реалізовувати свої інтереси;
- принцип відкритості та поінформованості: вільний обмін різними типами даних, в тому числі звітність про діяльність в різних галузях.

Усі принципи є однаково важливими, проте зупинимось на принципі відкритості, оскільки його роль у контексті заявленої тематики є найбільш значущою.

Найактуальнішою сьогодні є проблема розкриття взаємовпливів у системі "людина - інформація - комунікація". Тільки у взаємозв'язку трьох компонентів можливі поглиблення комунікативних зв'язків, розширення форм і типів їх організації. Таким чином, інформація як єдиний інструмент усвідомлення процесів і явищ ціннісним ресурсом сталого розвитку. Інформація як цінність сприяє освоєнню і перетворенню оточуючого людину світу, сприяє йому в соціально-культурній творчості. Однак, успішне використання інформації потребує виваженої комплексної і системної комунікації.

Подолання пострадянського синдрому закритості усе ще дається взнаки на діяльності багатьох суб'єктів господарювання України. На жаль, не є винятком як заклади освіти в цілому, так і заклади вищої освіти зокрема. Звісно, не можна не визнати той факт, що глобальна діджиталізація процесів, акселерована світовою пандемічною атакою, позитивно вплинула на прискорення і покращення інформаційно-комунікативних процесів як усередині ЗВО, так і з зовнішніми стейкхолдерами. Однак такий процес є реактивним, а не проактивним за своєю суттю. Обстеження відкритих джерел щодо діяльності вітчизняних ЗВО демонструє несистематизовану щодо цілей сталого розвитку інформаційно-комунікативну політику. Водночас, ключові аспекти такої політики, безвідносно до масштабу діяльності ЗВО, перебувають у таких площинах: екзогенна (глобальна, національна, локальна) та ендогенна.

Глобальна площина стосується взаємодії з організаціями, установами, підприємствами міждержавного рівня з приводу розвитку освіти та крос-дисциплінарних досліджень у сфері сталого розвитку; національна – співпраці з тими самими стейкхолдерами у межах держави, відповідно локальна площина – це місцевий рівень, у тому числі – територіальних громад. Своєрідним ротором і генератором щодо екзогенної

площини ЗВО є узгодженість, комплексність та скерованість інформаційно-комунікативних зв'язків на досягнення цілей сталого розвитку.

Отже, розглянемо локальні інформаційно-комунікативні аспекти сталого розвитку ЗВО. В основу вивчення такого розгляду покладено інструментарій місцевого порядку денного, тому десятьма кроками щодо реалізації інформаційно-комунікативного супроводу сталого розвитку ЗВО є:

1. Ініціювання процесу: виявлення стейкхолдерів та організація ознайомчих заходів для обговорення концепції сталого розвитку.

2. Визначення локальних проблем (наприклад, об'єднаної територіальної громади) визначення потреб стейкхолдерів.

3. Створення бажаного образу взаємодії ЗВО з локальними стейкхолдерами.

4. Розробка плану спільних дій, визначення ролі кожного учасника.

5. Розробка спільних індикаторів сталого розвитку.

6. Розширення кола учасників, інформування про початок дій по реалізації процесу сталого розвитку, здійснення інформаційної компанії.

7. Аналіз наявної стратегії сталого розвитку ЗВО та громади, інтеграція цих стратегій, обговорення і створення спільних стимулів щодо реалізації інтегрованої стратегії сталого розвитку.

8. Виконання найпріоритетніших, найбільш актуальних і досяжних етапів стратегії сталого розвитку ЗВО, організація інформаційної компанії про успіхи, заохочення активних учасників.

9. Аналіз перших результатів, внесення коректив в подальші дії, заохочення учасників, поступове ускладнення завдань.

10. Продовження реалізації стратегії сталого розвитку, порівняння результатів з розробленими індикаторами, систематизація діяльності щодо реалізації інтегрованої стратегії сталого розвитку.

Необхідною умовою успішного здійснення цих кроків є створення бізнес-моделі ЗВО, скерованої не на

ретрансляцію, а не генерацію нових знань щодо сталого розвитку, та перетворення їх на ціннісний ресурс стійкого функціонування за допомогою відповідного інформаційно-комунікативного супроводу.

Висновки. Сталий розвиток – це радикальні зміни, рушійною силою, а не віддзеркаленням яких мають бути освітні установи. ЦСР України на період до 2030 року є орієнтирами для розроблення проектів прогностичних і програмних документів, проектів нормативно-правових актів з метою забезпечення збалансованості економічного, соціального та екологічного вимірів сталого розвитку України. У Національній парадигмі сталого розвитку України, сталий розвиток суспільства розуміється як безперервний навчальний процес, включаючи розширення знань, формування спеціальних навиків, життєвих позицій і цінностей щодо здорового способу життя в гармонії з природою.

Сталий розвиток ЗВО є безперервним процесом гармонізації взаємодії внутрішніх стейкхолдерів щодо узгодження здійснюваної освітньої та науково-дослідної діяльності з концептуальною тріадою сталого розвитку – соціальна, екологічна, економічна сфери в ендегенній та екзогенній площинах та переходом до стійкого функціонування.

Сучасні бізнес-моделі ЗВО мають бути скерованою не на ретрансляцію, а на генерацію нових знань щодо сталого розвитку, та перетворення їх на ціннісний ресурс стійкого функціонування за допомогою відповідного інформаційно-комунікативного супроводу.

Література:

1. Agenda Education for sustainable development in the framework of the 2030 Agenda for Sustainable Development. URL : <http://undocs.org/A/C.2/72/L.45>.
2. Sustainable development: Are universities ready to lead? Rebecca Warden 10 March 2020. URL : <https://www.universityworldnews.com/post.php?story=20200310143004253>.
3. Висоцька О. Є. Освіта для сталого розвитку : науково-методичний посібник. Дніпропетровськ : Роял Принт, 2011. 200 с.

4. Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року Указ Президента України; Стратегія від 25.06.2013 № 344/2013. URL :

https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/344/2013?find=1&text=%D1%80%D0%BE%D0%B7%D0%B2%D0%B8%D1%82%D0%BE%D0%BA#w1_5.

5. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року : Указ Президента України №722/2019. URL : <https://www.president.gov.ua/documents/7222019-29825>.

6. Національна парадигма сталого розвитку України / за заг. ред. академіка НАН України, д.т.н., проф., засл. діяча науки і техніки України Б. Є. Патона. Київ : Державна установа "Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України", 2012. 72 с.

7. Соснін О. В., Михненко А. М., Литвинова Л. В. Комунікативна парадигма суспільного розвитку : навч. посіб. Київ : НАДУ, 2011. 220 с.

References:

1. Agenda Education for sustainable development in the framework of the 2030 Agenda for Sustainable Development, retrieved from : <http://undocs.org/A/C.2/72/L.45>.
2. Sustainable development: Are universities ready to lead? Rebecca Warden 10 March 2020, retrieved from : <https://www.universityworldnews.com/post.php?story=20200310143004253>.
3. Vysotska, O. Ye. (2011), *Osvita dlia staloho rozvytku* [Education for sustainable development], Roial Prynt, Dnipropetrovsk, Ukraine, 200 p.
4. Decree of the President of Ukraine (2013), "On the National Strategy for the Development of Education in Ukraine until 2021", retrieved from : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/344/2013?find=1&text=%D1%80%D0%BE%D0%B7%D0%B2%D0%B8%D1%82%D0%BE%D0%BA#w1_5.
5. Decree of the President of Ukraine (2019), "About the Goals of sustainable development of Ukraine for the period up to 2030", retrieved from : <https://www.president.gov.ua/documents/7222019-29825>.
6. Paton, B. Ye. (2012), "National paradigm of sustainable development of Ukraine", 72 p.
7. Sosnin, O. V. Mykhnenko, A. M. and Lytvynova, L. V. (2011), *Komunikatyvna paradyhma suspilnoho rozvytku* [Communicative paradigm of social development], Nadu, Kyiv, Ukraine, 220 p.

Стаття надійшла до редакції 14.05.2020 р.